

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

ANTAKYA'NIN KAYIP MOZAIKLERİ: SANAT TARİHİ VE KÜLTÜREL
DİPLOMASİ PERSPEKTİFİNDEN BİR İNCELEME

Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi

Fahreddin OSMANCA

Ankara, 2025

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

ANTAKYA'NIN KAYIP MOZAIKLERİ: SANAT TARİHİ VE KÜLTÜREL
DİPLOMASİ PERSPEKTİFİNDEN BİR İNCELEME

Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi

Fahreddin OSMANCA

Proje Danışmanı
Doç. Dr. Muharrem ÇEKEN

Ankara, 2025

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
DÖNEM PROJESİ DEĞERLENDİRME FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE,

Enstitünüz Sanat Tarihi Anabilim Dalı 23944211 numaralı tezsiz yüksek lisans öğrencisi Fahreddin OSMANCA'nın "Antakya'nın Kayıp Mozaikleri: Sanat Tarihi Ve Kültürel Diplomasi Perspektifinden Bir İnceleme" adlı (İngilizce Başlığı "The Lost Mosaics of Antioch: An Analysis from the Perspective of Art History and Cultural Diplomacy") tezsiz yüksek lisans dönem projesi tarafımda değerlendirilmiş olup,

BAŞARILI

BAŞARISIZ

bulunmuştur.

Dönem projesi danışmanı olarak, adı geçen öğrencinin notunun, dönem projesinin Enstitünüz Müdürlüğü'ne tesliminden önce *Öğrenci İşleri Bilgi Sistemi*'ne (OİBS) tarafımdan işlendiğini beyan ederim.

DÖNEM PROJESİ DANIŞMANI ONAYI

07.02.2025

Doç. Dr. Muharrem ÇEKEN

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Doç. Dr. Muharrem ÇEKEN danışmanlığında hazırladığım “**Antakya'nın Kayıp Mozaikleri: Sanat Tarihi Ve Kültürel Diplomasi Perspektifinden Bir İnceleme**” (Ankara.2025)” adlı dönem projesindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

07.02.2025

Fahreddin OSMANCA

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın hazırlanmasında desteklerini esirgemeyen Ankara Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü hocalarıma özellikle tez çalıőmam boyunca bana rehberlik eden ve sabrı, bilgeliği ve yönlendirmeleriyle bu süreci kolaylaőtıran değerli danıőman hocam Prof. Dr. Muharrem ÇEKEN'e sonsuz teşekkür ederim.

İyi bir tarihi olma yolunda her zaman örnek aldığım, bana ilham veren ve destekleriyle bu süreçte yanımda olan kıymetli ağabeyim, Türkiye Büyük Millet Meclisi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Daire Başkanı Dr. Yahya Coőkun'a ayrıca araőtırmacı Süleyman GÜLBOL'a özel teőekkürlerimi sunarım.

Ayrıca bana varlığından bile haberim olmadığı bir alan ve zaman yaratan biricik eőim Ayőegöl KESME OSMANCA ile hayatıma neőe ve ıőtık katan sevgili kızım Gülce OSMANCA'ya sunuyorum.

Bu süreçte varlıkları ve katkılarıyla yanımda olan herkese minnettarım.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
İÇİNDEKİLER	ii
RESİMLER LİSTESİ	iv
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
1.2. Kapsam ve Sınırlılıklar	1
2. OSMANLI'NIN SON DÖNEMİ'NDEN HATAY'IN ANAVATANA KATILIM SÜRECİNE KADAR YAPILAN KAZILAR	3
2.1. Osmanlı Arkeoloji Politikaları ve Kazı İzinleri	3
2.2. İskenderun Sancağı Dönemi	3
2.3. Hatay Devleti Dönemi	6
3. ANTAKYA'DAN KAÇIRILAN ESERLER	9
3.1. Narkissos Mozaïği (Narcissos)	10
3.1.1. Sanatsal ve Teknik Özellikler	10
3.1.2. Tarihsel Bağlam ve Anlamı	11
3.1.3. Bulunduğu Kazı Bölgesi ve Sergilendiği Müze.....	12
3.2. Dionysos (Bacchus) ve Silenos Portresi	13
3.2.1. Sanatsal ve Teknik Özellikler	14
3.2.2. Tarihsel Bağlam ve Anlamı	15
3.2.3. Bulunduğu Kazı Bölgesi ve Sergilendiği Müze.....	15
3.3. Kadınların Cenaze Ziyafeti Mozaïği.....	16
3.3.1. Sanatsal ve Teknik Özellikler	16
3.3.2. Tarihsel Bağlam ve Anlamı	17
3.3.3. Bulunduğu Kazı Bölgesi ve Sergilendiği Müze.....	17
3.4. Paris'in Yargısı Mozaïği	18
3.4.1. Sanatsal ve Teknik Özellikler	18
3.4.2. Tarihsel Bağlam ve Anlamı	18
3.4.3. Bulunduğu Kazı Bölgesi ve Sergilendiği Müze.....	19
3.5. Herakles ve Dionysos'un İçki Yarışması Mozaïği	20
3.5.1. Sanatsal ve Teknik Özellikler	20
3.5.2. Tarihsel Bağlam ve Anlamı	21
3.5.3. Bulunduğu Kazı Bölgesi ve Sergilendiği Müze.....	21

3.6. Worcester Av Sahnesi Mozaïği	22
3.6.1. Sanatsal ve Teknik Özellikler	22
3.6.2. Tarihsel Bağlam ve Anlamı	23
3.6.3. Bulunduğu Kazı Bölgesi ve Sergilendiği Müze.....	23
3.7. Ktisis Mozaïği	24
3.7.1. Sanatsal ve Teknik Özellikler	24
3.7.2. Tarihsel Bağlam ve Anlamı	25
3.7.3. Bulunduğu Kazı Bölgesi ve Sergilendiği Müze.....	25
3.8. Mevsimler Mozaïği.....	26
3.8.1. Sanatsal ve Teknik Özellikler	26
3.8.2. Tarihsel Bağlam ve Anlamı	27
3.8.3. Bulunduğu Kazı Bölgesi ve Sergilendiği Müze.....	27
3.9. Anka Kuşu Mozaïği	28
3.9.1. Sanatsal ve Teknik Özellikler	29
3.9.2. Tarihsel Bağlam ve Anlamı	29
3.9.3. Bulunduğu Kazı Bölgesi ve Sergilendiği Müze.....	30
3.10. Oinos Akşam Yemeği Mozaïği.....	31
3.10.1. Sanatsal ve Teknik Özellikler	31
3.10.2. Tarihsel Bağlam ve Anlamı	32
3.10.3. Bulunduğu Kazı Bölgesi ve Sergilendiği Müze.....	32
SONUÇ	33
KAYNAKÇA.....	35
ÖZET	38
ABSTRACT	39

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1 The Fate of the Antioch Mosaic Pavements: Some Reflections isimli çalışmadan: bir villa taban mozağının bugün danyanın bir çok bölgesine dağılmış halinin tasviri.	10
Resim 2 Narkissos Evi Princeton Kazıları	12
Resim 3 Narkissos Mozaği Baltimore Sanat Müzesi.....	13
Resim 4 Dionysos ve Silenos Portresi	14
Resim 5 Kadınların Cenaze Ziyafeti Mozaği.....	16
Resim 6 Paris'in Yargısı Mozaği.....	18
Resim 7 Herakles ve Dionysos'un İçki Yarışması Mozaği.....	20
Resim 8 Worcester Av Sahnesi Mozaği	22
Resim 9 Ktisis Mozaği.....	24
Resim 10 Mevsimler Mozaği.....	26
Resim 11 Anka Kuşu Mozaği.....	28
Resim 12 Oinos Akşam Yemeği Mozaği.....	31

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Antakya, tarih boyunca Doğu ile Batı'nın buluştuğu stratejik bir konumda yer alarak, köklü kültürel birikimi ve eşsiz mirasıyla dikkat çeken önemli bir yerleşim merkezi olagelmıştır. Bu araştırmanın temel hedefi, Antakya mozaiklerine ilişkin yapılan arkeolojik kazıları ve ortaya çıkarılan eserleri sanat tarihi perspektifiyle incelemek ve bu değerli eserlerin yurtdışına çıkarılma süreçlerini ayrıntılı bir şekilde analiz etmektir. Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarından başlayarak Hatay'ın Türkiye'ye katıldığı döneme kadar uzanan süreçte gerçekleştirilen kazı çalışmaları ve eserlerin transfer edilmesi, tarihsel bir çerçevede değerlendirilecektir.

Araştırma, Antakya mozaiklerinin sanatsal ve teknik özelliklerini analiz ederek, bu eserlerin taşıdığı estetik ve tarihsel değeri ortaya koymayı hedeflemektedir. Ayrıca, bu eserlerin kaçırılma ve yurtdışında sergilenme süreçlerinin kültürel diplomasi bağlamında incelenmesi hem sanat tarihi hem de uluslararası ilişkiler açısından önemli bir katkı sağlayacaktır. Böylece, Türkiye'nin son yıllarda gittikçe gelişen kültürel mirasının korunması ve geri kazanımı konusundaki çabalarına Antakya özelinde ışık tutulması amaçlanmaktadır.

1.2. Kapsam ve Sınırlılıklar

Bu çalışmada, Antakya mozaiklerini ele alırken, Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminden başlayarak Hatay'ın Türkiye'ye katılım sürecine kadar olan döneme odaklanmaktadır. Çalışmada, eserlerin bulunduğu dönemdeki kazı faaliyetleri, bu eserlerin yurtdışına götürülme süreçleri ve günümüzde bu eserlerin sergilendiği alanlar incelenecektir. Özellikle Fransa, İngiltere ve ABD'nin bölgedeki arkeolojik faaliyetleri detaylandırılacak, bu süreçte öne çıkan diplomatik girişimler değerlendirilecektir.

Çalışmanın kapsamı, yalnızca Antakya'dan kaçırılan mozaik eserlerle sınırlı tutulmuş; diğer arkeolojik buluntular kapsam dışında bırakılmıştır. Bunun yanı sıra, eserlerin sergilendiği müzelerden alınan mevcut bilgiler üzerinden analiz yapılmış; erişilemeyen eserler ve detaylar çalışmaya dahil edilmemiştir. Çalışmanın temel veri kaynakları arasında arşiv belgeleri, kazı raporları, akademik yayınlar ve müze katalogları yer almaktadır.

2. OSMANLI'NIN SON DÖNEMİ'NDEN HATAY'IN ANAVATANA KATILIM SÜRECİNE KADAR YAPILAN KAZILAR

2.1. Osmanlı Arkeoloji Politikaları ve Kazı İzinleri

Osmanlı İmparatorluğu, 19. yüzyılda kendi toprakları içerisinde büyük bir ivme kazanan arkeolojik kazı faaliyetlerine yönelik bir düzenleme yapılması gereğini hissetmiş ve bu kapsamda 1869-1906 yılları arasında çıkarılan Âsâr-ı Atıka Nizamnameleri¹ ile kültür varlıklarının korunmasını ve arkeolojik kazıların resmi bir süreç ile başlatılması hedeflemiştir. Bu düzenlemeler, kazı izinlerini sistematik hale getirerek arkeolojik eserlerin yurtdışına kaçırılmasını önlemeyi amaçlamıştır. Özellikle 1906 Nizamnamesi'de eserlerin Osmanlı topraklarında kalmasını şart koşmuş ve kazı izinleri üzerindeki denetimi artırmıştır.

Ancak, Osmanlı topraklarının genişliği, halkın konuyla ilgili bilgisizliği, kontrol mekanizmalarının yetersizliği gibi sorunları yabancı devletlerin Osmanlı arkeolojik mirasını hedef almasına zemin oluşturmuş çıkarılan kanunlar hemen bu yarayı kapatamamıştır. Bu dönemde Fransız, İngiliz ve Alman kazı ekipleri Osmanlı topraklarında aktif rol oynayarak önemli eserleri kendi ülkelerine taşımışlardır.

Hatay ve tabii ki incelememizin ana aktörü olan Antakya 1920'lerin başında yoğun bir saldırı ve sonrasında Fransız işgaline maruz kalması sonucunda ülkemizin genelinde kurulmaya çalışılan eski eserler ile ilgili düzenlemelerden maalesef uzak kalmış ve Osmanlı'nın kazılar üzerindeki kontrolü bu bölge özelinde imkânsız hale gelmiştir.

2.2. İskenderun Sancağı Dönemi

Fransa, 1922 yılında Sykes-Picot Antlaşmasında güç alarak İskenderun Sancağı'nı manda yönetimi altına almıştır. Daha sonra Milletler Cemiyeti bölgede yeni bir adıma imza atmış 'manda rejimi' kabul edilmiş ve coğrafyanın manda yönetimi

¹ Asar-ı Atika Nizamnamesi: Eski Eserler Kütüğü (Kanunu)

Fransa'ya teslim edilmişti. Fransa bölgenin fiziki avantajlarından, tarımsal ürünlerinden ve kültürel geçmişinden maksimum seviyede yararlanmak amacıyla önce Beyrut'ta bir 'Yüksek Komiserlik' kurmuş ardından bölgeyi etnik ve dini dinamiklere göre parçalayarak İskenderun Sancağı, Halep Devleti, Şam Devleti gibi bölgesel yönetimler kurmuş ve bu yönetimleri de Beyrut Yüksek Komiserliği'ne bağlamıştı.

İskenderun Sancağı yönetimi yoğunlukla Ermeni ve gayrimüslim aile mensubu kişilerden seçilen ve ekseriyle 'Fransız veya Suriye' yanlısı bir siyaset güden sözde özerk bir yönetimdir. Nitekim, sancak yönetimi Antakya Müzesi Müdürü Mösyö Merla'yı 'Sancak Asarı Atika Dairesi' müfettişi olarak atasa da Merla'nın yönelimi kısa sürede -her konuda olduğu gibi kentin kültür dünyasındaki tutumu da- Fransa'nın arkeolojik politikalarına destek vermek ve bölgedeki eserlerin hızlıca tespitinin yapılması ve taşınmasına yönelik olmuştur.

Fransa, manda yönetiminde oluşturduğu kurumlar ve atanan kişilerin yardımlarıyla eski eserlerin envanterini oluşturmuş ve kazıların yürütülmesi için bugün siyasi varlığı ciddiye alınmaya değer olmayan bir sözde yönetimle hukuki altyapıyı sağlamıştır. Bahsi geçen hukuki altyapı ise: 24/07/1922 tarihinde Fransız Manda Yasası ile tesis edilmiştir. Yasanın 14. Maddesi bölgede (Suriye-Lübnan) yapılacak arkeolojik kazıları, bilim adamlarına sağlanacak kolaylığı, araştırmaların içerikleri ve sürelerinin tesisi, kamulaştırma ayrıntıları gibi konulara açıklık getiriyordu. Bu madde Fransa'nın bölgede yapacağı kazıların uluslararası arenada kabul görmesi için diplomatik bir hamle olarak yorumlanabilir, zira yasada eserlerin yurt dışına çıkarılmasını direkt olarak Fransa'nın inisiyatifine bıraktığı açıkça görülmektedir. Bu yasanın düzenlenmesi bölgede yapılan kazıları ve eserlerin sistematik bir şekilde yurtdışına kaçırılmasını kolaylaştırmıştır.

Bölgede yapılan en kapsamlı kazı çalışmaları Princeton Üniversitesi Sanat ve Arkeoloji Bölüm Başkanı Charles R. Morey'in girişimleriyle başlayan ve daha sonra Worcester Sanat Müzesi, Baltimore Sanat Müzesi ve projeye eklenen imtiyazlı sponsorluklardan da güç alarak kurulan oluşum tarafından gerçekleştirilmiştir. 1930 yılında kazı iznini Suriye Eski Eserler Dairesi'nden alan 'Orontes Antakyası'²³ Kazı Komitesi' hızlıca kazılarına başlamış bu çalışmalarda yöre halkı da kullanılmıştır. Antakya şehir merkezi, Defne ve Samandağ (Seleucia Pieria) yoğunlaşan kazılar sonucunda binlerce eser çıkarılmıştır. 1931 yılın başından 1939 yılına kadar süren kazılarda özellikle Antioch şehir merkezi, Defne (Harbiye), Narlıca, Güzelburç, Samandağ'da bulunan mozaikler bugün Hatay Arkeoloji Müzesi'ni dünyanın en büyük mozaik arşivi olmasını sağlarken yurt dışına kaçırılan eserleri de hesaba kattığımızda dev bir kültürel miras zenginliğinin nasıl bağlamından koparıldığını daha net görmekteyiz. Yine The Committee for the Excavation and its Vicinity tarafından yapılan kazılarda bulunan eserler önce Antakya merkezinde kurulan müzenin daha sonra ise günümüzde dünyanın en geniş mozaik envanterine sahip Hatay Arkeoloji Müzesi eserlerinin temelini oluşturmaktadır.

Bulunan binlerce kıymetli kültürel miras sonucunda Müfettiş M.Prost Antakya kent merkezindeki meydanda, Asi Nehrinin hemen kenarında bir müze kurulmasını kararlaştırmış ve bölgede çalışmalarını sürdüren ünlü Fransız mimar Michel Ecohard tarafından bir müze tasarlandı. 1934-1939 yılları arasında yapımı süren müzenin açılışı birçok kaynakta 1948 yılında gerçekleştiği belirtilse de yüksek ihtimalle anavatana katılım sonrası kastedilmektedir. Zira, 13 Aralık 1937 tarihli İskenderun Sancağı Resmi Gazetesi'nde yer alan 87 numaralı idari emre göre: Antakya Müze Müdürü Mösyö Merla'nın 'İskenderun Sancağı Eski Eserler Dairesi Müfettişi' olarak atandığı

² Orontes: Asi Nehri (Asi kenarındaki kent anlamında kullanılmıştır.)

³ Committee for the Excavation of Antioch-on-the-Orontes: Princeton Üniversitesi liderliğinde 1932-1939 yılları arasında gerçekleştirilen Antakya kazıları için oluşturulan resmi kazı komitesini ifade etmektedir.

görülmektedir. Yine resmi gazetenin 20 Temmuz 1938 gün ve 1184 Sayılı Kararında Antakya Müzesi'nin ziyaret saatleri, giriş ücretleri ve idari teşkilatlanması konusunda bir takım düzenlemeler yapıldığı görülmektedir.

Hatay özelinde birçok ülke kazılarına 1930'ların sonuna kadar devam ederken 1932 yılında alınan izinle Chicago Üniversitesi Chicago Oriental Institute tarafından prehistorya dönemine ait kültür bölgelerinde kazılar başlatılmıştır. (Amik Ovası, Tell Tainat vs) 1936 yılında British Museum tarafından Samandağ'da, 1937-1948 yılları arasında ise Tell Aççana'da kazılara devam etmiştir. Başta ABD tarafından gerçekleştirilen kazıların durumu nedeniyle, Sancak yönetiminin siyasi durumu ve ardından Fransa ile Türkiye arasındaki diplomatik gelişmeler yakından takip edilmiştir.

Sancak yönetimi tarafından verilen izinler doğrultusunda gerçekleştirilen araştırmalar sonucunda, Hatay'ın birçok bölgesinde yüzlerce eser gün yüzüne çıkarılmıştır. Bu eserlerin yoğunlukla Antakya ve Samandağ çevresinde bulunduğu tespit edilmiştir. 1920'lerin başlarında başlayan araştırmalar ve kazılar büyük bir hızla yürütülmüş ve 1930'ların sonuna kadar, Hatay Devleti dönemi boyunca devam etmiştir. Kazılardan çıkarılan eserlerin büyük bir kısmı, Paris'e götürülerek Musée du Louvre'un Yakınoğu bölümünde sergilenmek üzere teslim edilmiştir.

2.3. Hatay Devleti Dönemi

Hatay Devleti 2 Eylül 1938'de Fransız mandası altındaki İskenderun Sancağı'nın resmi olarak sonlanmasıyla kurulmuştur. Fransa ve Birleşmiş Milletler ile sürdürülen kararlı diplomasi sonucunda kurulan Hatay Devleti'nin resmi dili Türkçe olup ikinci dil olarak Fransızca belirlenmiştir. Bu dönemde basında ve diplomaside uzun süre 'sancak sorunu' olarak bilinen Hatay'ın siyasi durumu başarısız bir referandum ve manda yanlısı bir sancak yönetimi sonrasında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu öğelerine daha yakın temasta olan bir yönetim tarafından yönetilmeye

başlanılmıştır. Zira Hatay Devleti'nin bayrağı ve idari oluşumu tamamıyla Türkiye Cumhuriyeti'nden kopya edilmiştir.

Haliyle birçok alanda olduğu gibi arkeolojik kazılarda da bu durum kendisini göstermiş, özellikle yurt dışına kaçırılan eserlerin takip edilmesi ve engellenmesi konusu sıkça muhatap devletlerle diplomatik sorunların doğmasına sebebiyet vermiştir. Fransa'nın kazılardaki gücü sürmekte iken özellikle Antakya mozaikleri üzerindeki çalışmaları hızlandırmıştır. Bugün birçok kaynakta rastladığımız mozaiklerin taşınması konusundaki pratik çözümler hem eser kaçakçılığı hem de müze veya kazı heyetlerinin mozaikleri taşınması konusunda örnek teşkil etmiştir. Şüphesiz eserlerin hızlıca yurt dışına çıkarılmasının hızlandırılması durumu, uzun süredir bir sömürge toprağı haline dönüştürülmeye çalışılan Hatay'ın Türkiye Cumhuriyeti ile olan iyi ilişkilerinden çekinilmesi sebebiyle gerçekleştirilmiştir. Tayfur SÖKMEN ve Abdurrahman MELEK'in Türkiye'den milletvekili aday olmaları gibi emareler Fransa'nın bu endişesini artırdığı yadsınamaz bir gerçektir.

Nitekim 23 Haziran 1939'da Türkiye ile Fransa arasında Hatay'ın Türkiye'ye katılımını resmileştiren anlaşma Paris'te -yine benzer bir protokol Ankara'da da - imzalanmıştır. Anlaşma, Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu ve Fransa'nın Ankara Büyükelçisi Ren Masigly tarafından imzalanmış olup, Milletler Cemiyeti sınır komisyonunun 19 Mayıs 1939'da belirlediği Hatay Devleti sınırlarının Türkiye-Suriye sınırı olarak kabul edilmesini önermiş ve kabul görmüştür.

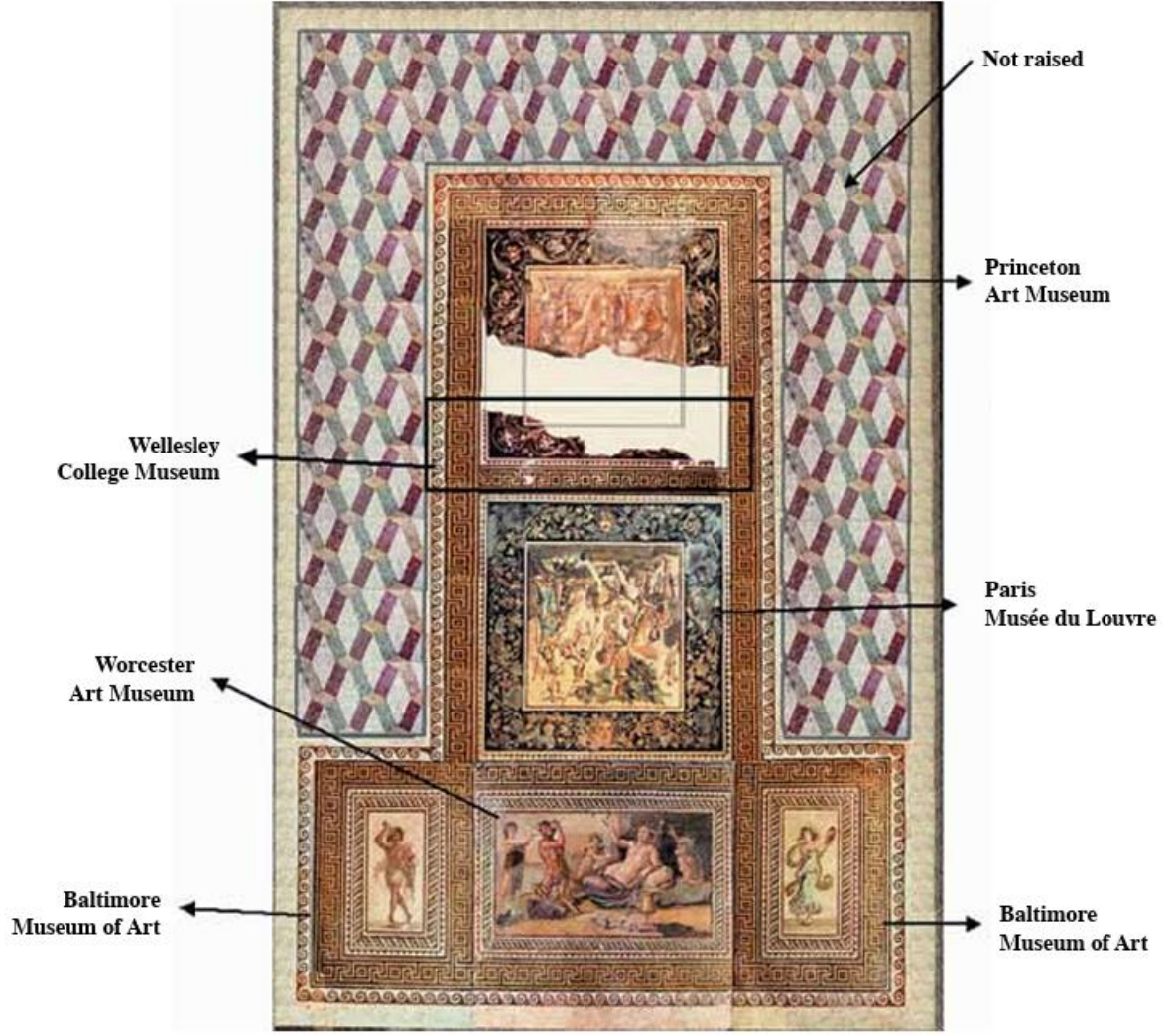
30 Haziran 1939'da Hatay Meclisi, Abdülgani Türkmen başkanlığında yapılan toplantıda otuzdan fazla üyenin imzasıyla Hatay'ın Türkiye'ye katıldığını ilan etmiş, böylece Hatay Devleti resmen sona ermiştir. Bu anlaşma, Hatay Devleti Meclisi'nin Türkiye ile birleşme sürecinin hukuki ve diplomatik temelini oluşturmuştur. Ancak, bu süreç uluslararası arenada farklı tepkilere yol açmıştır. Süreci yakından takip eden

ABD, Hatay'ın Türkiye'ye katılımı sonrası diplomatik bir girişimde bulunmamış, ancak bu arkeolojik kazılar konusunda "hassasiyet bildirerek" konunun takipçisi olduğunu göstermiştir.

Hatay Devleti'nde Ahmet Faik Türkmen Kültür ve Sıhhat Bakanı olarak görev yapmıştır. Hatay Devleti'nin yaklaşık 10 aylık serüveni boyunca arkeolojik kazılar daha önceki izinleriyle faaliyetlerine devam etmişlerdir. Fransız manda yönetimi sırasında bölgeden çıkarılan eserlerin büyük bir kısmı bugün hâlâ yurt dışındaki müzelerde sergilenmektedir ve Türkiye'nin bu eserleri geri getirme girişimleri büyük ölçüde sonuçsuz kalmıştır.

3. ANTAKYA'DAN KAÇIRILAN ESERLER

İlk çağlardan bu yana birçok medeniyete ev sahipliği yapmış Antakya kentinin miraslarının büyük bir çoğunluğu bahsi geçtiği üzere özellikle Osmanlı Devleti'nin gücünü bu coğrafyada yitirdiği döneme denk gelmiştir. Siyasi boşluğu fırsat bilen hem bilim adamları hem de espionaj faaliyetleri sebebiyle bölgede olan kişiler şehirdeki kültürel mirasları adeta yağmalamıştır. Öyle ki sadece bir antik villa da bulunan eserlerin her birinin dünyanın farklı farklı bölgelerine dağıldığını görmekteyiz.

Resim 1 The Fate of the Antioch Mosaic Pavements: Some Reflections isimli çalışmadan: bir villa taban mozağının bugün danyanın bir çok bölgesine dağılmış halinin tasviri.

3.1. Narkissos Mozaği (Narcissos)

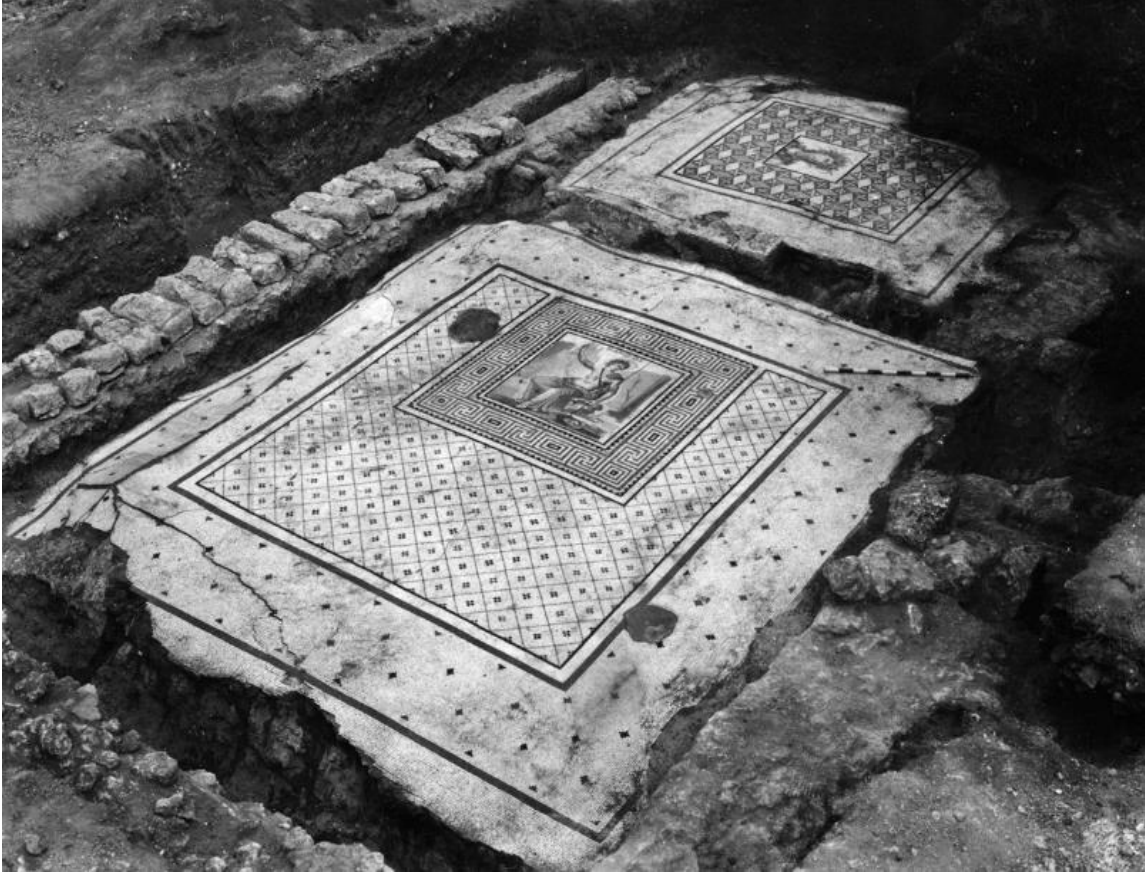
3.1.1. Sanatsal ve Teknik Özellikler

2. Yüzyıla ait olduğu düşünülen mozaik 1938 yılında bulunmuştur. Dikdörtgen formunda tasarlanan mozağın genelinde geometrik şekiller ve motifler ile süslenmiştir. Mozağın üst kısmında bulunan Narkissos Mozaği betimlemesi ise kare formunda betimlenmiştir. Bu kare formun etrafı ise yine meanderler ile süslenmiştir.

3.1.2. Tarihsel Bağlam ve Anlamı

Narkissos, Yunan mitolojisinde yakışıklılığı ve güzelliği ile tanınan bir avcıdır. Ekho adlı peri kızı, onu gördüğü anda âşık olur. Ancak Narkissos, kendisine âşık olanları önemsemeyen ve kendisine hayran biri olduğu için Ekho'nun sevgisini karşılıksız bırakır. Bu durum karşısında Ekho, derin bir üzüntüye kapılır, günden güne zayıflar ve en sonunda yok olur. Geriye sadece sesi kalır ve yankı olarak doğaya karışır. Olimpos'taki tanrılar, Narkissos'un bu duyarsız tavrına öfkelenerek ona bir ceza vermeye karar verir. Bir gün, susuzluktan bitkin düşen genç avcı, bir su kaynağına eğilir ve sudaki yansımasını görür. Bu görüntü karşısında adeta büyülenir ve kendi suretine âşık olur. Kendisine duyduğu bu hayranlık onu yerinden kalkamaz hale getirir. Ne yemek yiyebilir ne de su içebilir; yalnızca sudaki görüntüsüne bakarak zamanını tüketir. Zamanla bedeni erir ve öldüğünde, bulunduğu yerde nergis çiçekleri açar. Bu mit, kendini beğenmişliğin ve karşılıksız aşkın trajik sonuçlarını anlatan, mitolojik bir hikâye olarak günümüze ulaşmıştır.

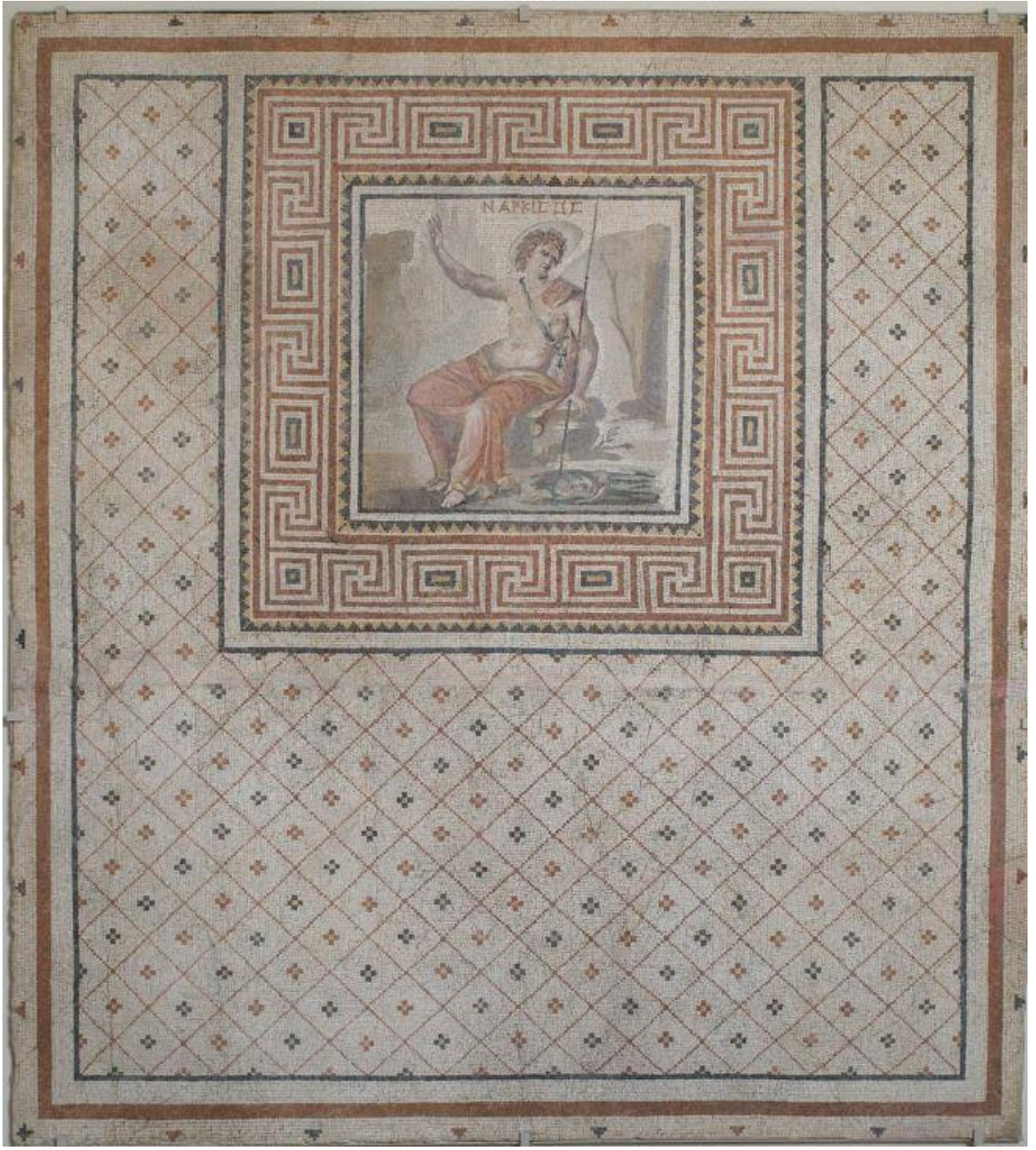
1938 yılında Defne (Harbiye) bölgesinde Narcissos Evi isimli villanın tabanında bulunmuştur. M.Ö. 115-193 yılları arasına tarihlenmektedir. Mozaikte cam parçalar kullanıldığı da iddia edilmektedir. Narkissos Evi birbirinden güzel başka mozaikleri de barındırmaktadır.

Resim 2 Narkissos Evi Princeton Kazıları

3.1.3. Bulunduğu Kazı Bölgesi ve Sergilendiği Müze

Baltimore Sanat Müzesinde sergilenmektedir. 1938 yılında Defne (Harbiye) bölgesinde Narcissos Evi isimli villanın tabanında bulunmuştur. M.Ö. 115-193 yılları arasına tarihlenmektedir. Mozaikte cam parçalar kullanıldığı da iddia edilmektedir. Narkissos Evi birbirinden güzel başka mozaikleri de barındırmaktadır

Resim 3 Narkissos Mozaigi Baltimore Sanat Müzesi

3.2. Dionysos (Bacchus) ve Silenos Portresi

Bu mozaik birçok örnekte olduğu gibi Antakya yakınlarında bulunan Defne bölgesindeki lüks bir villa olan Constantinian Villası'nda bulunmuş olup M.S. 325-330 yılları arasına tarihlenmektedir. 117,5 x 117,5 cm ölçülerinde olan bu mozaik villanın

tabanında yer alan bir çok portreden sadece birisidir. Hemen yanında ise Silenos tasviri bulunur.

Resim 4 Dionysos ve Silenos Portresi

3.2.1. Sanatsal ve Teknik Özellikler

Dionysos burada, omzuna düğümlenerek yerleştirilmiş "pardalid"⁴ olarak bilinen bir leopar postu giymiş olarak betimlenmiştir. Bu unsur, onun Bacchus kültüyle ilişkisini gösteren yaygın sembollerden biridir. Ayrıca, başındaki üzüm salkımları ve asma yaprakları, onun şarap ve bereket ile bağını vurgulamaktadır.

Uzun ve dalgalı saçları ile pürüzsüz, sakalsız yüzü, sanatçının Dionysos'a feminen bir hava göstermektedir. Onun hemen altında yer alan ve genellikle sakallı, yaşlı bir figür olarak betimlenen Silenos'un⁵ (122,6 x 118,1 cm) görüntüsüyle karşılaştırıldığında bu özellikler daha da belirgin hale gelmektedir.

⁴ Pardalid: Kedigillerden vahşi bir hayvan.

⁵ Constantinian Villası'nda Dionysos'un yanında bulunan bir başka portre mozaik.

3.2.2. Tarihsel Bağlam ve Anlamı

Dionysos, Yunan mitolojisinde şarap, bereket ve eğlence tanrısıdır. Zeus'un oğlu olan Dionysos, özellikle Bacchus kültüyle ilişkilendirilir. Atrübüt olarak asma yaprakları, üzüm salkımları ve leopar postu ile tasvir edildiği görülmektedir.

Silenos ise Dionysos'un en sadık yoldaşlarından biri olarak bilinen mitolojik bir figürdür. Genellikle yaşlı, sakallı, şişkin göbekli ve at kuyruğuna sahip bir satir olarak tasvir edilmektedir. Bilgelik ve şarap ile özdeşleşen Silenos, bazen Dionysos'un eğitmeni olarak da anlatılır. Eğlenceye ve şaraba düşkünlüğüyle tanınan bu figür, Dionysos'un takipçileri olan satirler ve maenadlarla birlikte tasvir edilmiştir.

Bu iki figür Antakya yakınlarındaki Defne'de yer alan Constantinian Villası'nda bulunan mozaiklerde yan yana tasvir edilmiştir. Dionysos, feminen ve zarif bir şekilde betimlenirken, Silenos ise yaşlı ve kaba hatlara sahip bir figür olarak resmedilmiştir. Bu zıtlık, onların mitolojik rollerini ve kişiliklerini vurgulayan sanatsal bir yorum olarak değerlendirilmektedir.

3.2.3. Bulunduğu Kazı Bölgesi ve Sergilendiği Müze

Princeton Üniversitesi kazılarında bulunmuş bu mozaik bugün Rhode Island School of Design Museum'da sergilenmektedir.

3.3. Kadınların Cenaze Ziyafeti Mozaïği

Resim 5 Kadınların Cenaze Ziyafeti Mozaïği

3.3.1. Sanatsal ve Teknik Özellikler

Worcester Sanat Müzesi'nde sergilenen "Kadınların Cenaze Ziyafeti Mozaïği", Roma mozaik sanatının öne çıkan örneklerinden biridir. Mozaikte, uzanmış bir kadın figürü, elinde bir kap tutarken tasvir edilmiştir. Figürün yanında "Mnemosyne" (Hafıza) yazısı yer almakta olup, bu ifade anımsama ve ölümsüzlük kavramlarına atıfta bulunmaktadır. Alt bölümde, şarap ve su karışımında kullanılan krater kabı bulunmaktadır, bu da eserin cenaze ritüelleriyle bağlantısını destekleyen önemli bir ikonografik unsurdur. Mozaik, dönemin sanatsal teknikleri açısından incelendiğinde, detaylı desenler ve simgesel öğelerle zenginleştirilmiş bir kompozisyon sunmakta olup boyutları 5,6 x 4,8 metredir.

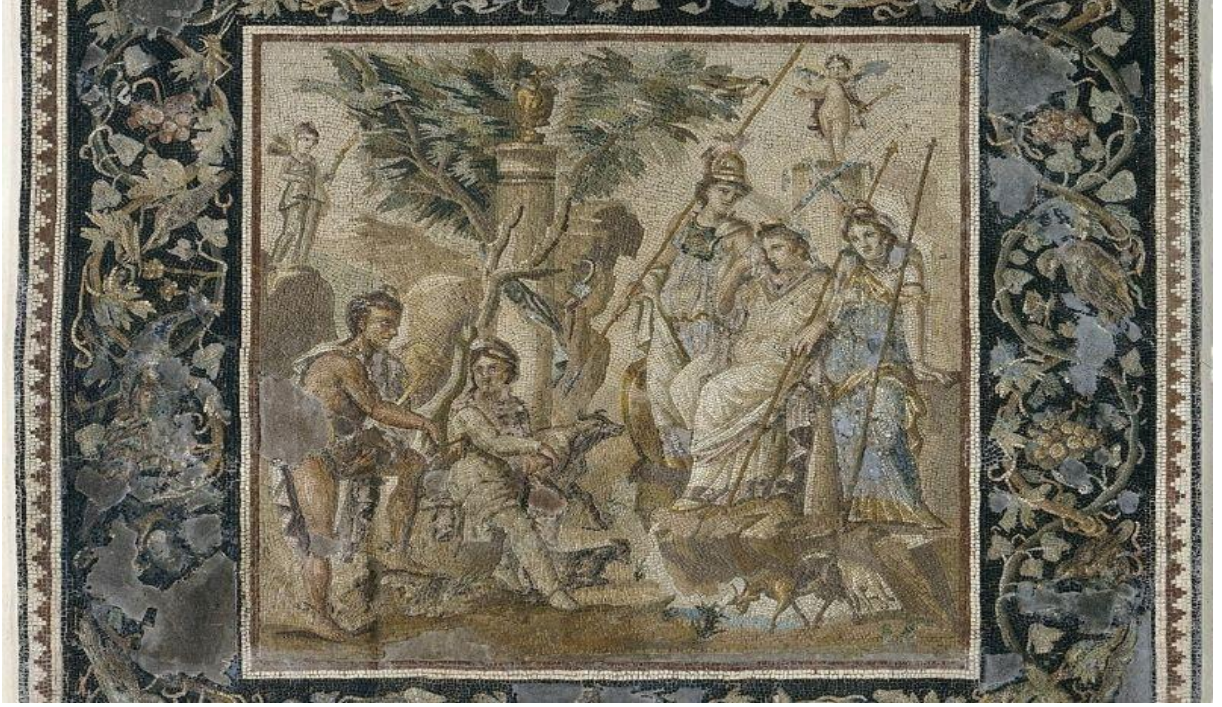
3.3.2. Tarihsel Bağlam ve Anlamı

Bu tür mozaikler, Roma döneminde cenaze törenleri ve anma ritüellerinin bir parçası olarak hazırlanmıştır. Özellikle cenaze ziyafetleri, ölen kişinin anısını yaşatmak ve ona saygı göstermek amacıyla düzenlenen önemli ritüeller arasında yer almaktadır. Romalıların inanç sistemine göre, ölüm sonrası yaşamda hatırlanmak, bireyin ruhunun ölümsüzlüğünü garanti eden unsurlardan biri olarak görülmekteydi. Bu bağlamda, mozaikteki Mnemosyne ifadesi ve figürün yanında yer alan semboller, hafızanın ve hatırlanmanın önemini vurgulayan ikonografik öğeler olarak değerlendirilir.

3.3.3. Bulunduğu Kazı Bölgesi ve Sergilendiği Müze

Mozaik, Antakya yakınlarında, bir Roma nekropolünde yapılan kazılar sırasında bulunmuştur. Kazı sonrası mozaik, ABD'deki Worcester Sanat Müzesi'ne taşınmış ve burada sergilenmektedir.

3.4. Paris'in Yargısı Mozaïği

Resim 6 Paris'in Yargısı Mozaïği

3.4.1. Sanatsal ve Teknik Özellikler

1932 yılında Antakya'da bulunan Paris'in Yargısı mozaïği mitolojik sahneleri içeren ve yaklaşık 3,2 x 3,0 metre boyutlarında Roma dönemi mozaiklerinden biridir. Mozaik, Paris'in üç tanrıça arasından en güzeline altın elmayı vermesi sahnesini tasvir etmektedir. Kompozisyonun merkezinde, Troya prensi Paris oturmuş ya da ayakta tasvir edilirken, çevresinde Afrodit, Athena ve Hera yer almaktadır. Mozaiklerdeki kıyafetler, tanrıçaların özelliklerini vurgulayan detaylara sahiptir; Afrodit'in zarif duruşu, Athena'nın savaşçı kimliğini yansıtan unsurlar ve Hera'nın kraliçeliğini simgeleyen figürler özellikle öne çıkmaktadır.

3.4.2. Tarihsel Bağlam ve Anlamı

Paris'in Yargısı, Yunan mitolojisinde Truva Savaşı'nın çıkış noktasını oluşturan olaylardan biridir. Tanrılar arasında yaşanan bu rekabet, Eris'in "En Güzele" yazılı altın elmayı ortaya atmasıyla başlar. Paris, kendisine sunulan teklifleri değerlendirerek altın

elmayı Afrodit'e verir. Bu seçim, Paris'e Sparta Kraliçesi Helen'in aşkını kazandırsa da Truva Savaşı'nın fitilini ateşlemiş olur.

Bu mit, Antik Roma ve Yunan sanatında sıklıkla işlenen konular arasındadır ve genellikle mitolojik anlatımlara dayalı mozaiklerde işlenmiştir. Paris'in seçimi, güzellik, güç ve bilgelik arasındaki tercihin insan kaderi üzerindeki etkisini vurgulayan bir metafor olarak değerlendirilmiştir.

3.4.3. Bulunduğu Kazı Bölgesi ve Sergilendiği Müze

Eser Antakya'da yapılan kazılar sırasında keşfedilmiş olup, Antakya mozaik ekolünün önemli eserlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Kazı sonrası, mozaik ABD'deki Worcester Sanat Müzesi veya Louvre Müzesi'ne taşınmıştır.

3.5. Herakles ve Dionysos'un İçki Yarışması Mozaïği

Resim 7 Herakles ve Dionysos'un İçki Yarışması Mozaïği

3.5.1. Sanatsal ve Teknik Özellikler

Bu mozaik, MS 2. yüzyıla tarihlenen ve Roma dönemine ait önemli bir eserdir. Boyutları 2,5 x 2,3 metre olup mozaikte, şarap tanrısı Dionysos ile kahraman Herakles arasındaki içki yarışması sahnelenmiştir. Dionysos, bir sempozyumda uzanmış halde tasvir edilirken, karşısında Herakles kadehten şarap içerken betimlenmiştir. Eser, detaylı figüratif anlatımı ve dönemin mozaik sanatının inceliklerini yansıtan zengin renk paletiyle dikkat çekmektedir.

3.5.2. Tarihsel Bağlam ve Anlamı

Bu mozaik, Yunan ve Roma mitolojisinde geçen "Herakles ve Dionysos'un içki yarışması" efsanesine dayanmaktadır. Hikâyeye göre, Herakles ve Dionysos bir içki yarışına girerler. Gücüyle tanınan Herakles, şarap ve eğlencenin tanrısı Dionysos'a karşı bir üstünlük sağlamak ister, ancak Dionysos'un şarap konusundaki ustalığı karşısında yarışta geride kalır. Şarabın etkisiyle kontrolünü kaybeden Herakles, eğlenceye ve sarhoşluğa teslim olur.

Bu mit, yalnızca fiziksel gücün değil, şarabın ve eğlencenin de insan hayatında etkili olabileceğini vurgulamaktadır. Roma aristokrasisi için bu tür sahneler hem eğlence hem de mitolojik bir ders niteliğinde değerlendirilmiştir.

Bu tasvir sıkça Roma villalarının yemek odalarındaki (triclinium) süslemelerin bir parçası olup, misafirlere eğlenceli ve düşündürücü mitolojik anlatımlar sunmak amacıyla hazırlanmıştır. Sanatçılar, figürleri incelikle işleyerek sahnedeki mizahi ve ironik anlatımı güçlendirmeye çalışmışlardır.

3.5.3. Bulunduğu Kazı Bölgesi ve Sergilendiği Müze

Mozaik, 1930'lu yıllarda Hatay'daki Seleucia Pieria (Samandağ) antik kentinde yapılan kazılarda ortaya çıkarılmıştır. Günümüzde, ABD'deki Princeton Üniversitesi Sanat Müzesi'nde sergilenmektedir.

3.6. Worcester Av Sahnesi Mozaïği

Resim 8 Worcester Av Sahnesi Mozaïği

3.6.1. Sanatsal ve Teknik Özellikler

Worcester Av Sahnesi Mozaïği, erken 6. yüzyıla tarihlenen ve Antakya yakınlarındaki Defne bölgesindeki bir Roma villasının taban döşemesi olarak tasarlanmış bir eserdir. Yaklaşık 6,26 x 7,11 metre boyutlarında olan bu büyük ölçekli mozaik, doğal taş tesserae kullanılarak hazırlanmış ve dönemin mozaik sanatında önemli bir yer edinmiştir.

Mozaikteki figürlerin duruşları ve giyim tarzları, Helenistik ve Doğu etkilerinin bir araya geldiği Antakya mozaik sanatının karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır. Özellikle geometrik desenlerin ve sahneleri çevreleyen dekoratif bordürlerin işleniş, mozaik sanatındaki simetri anlayışını ortaya koymaktadır.

3.6.2. Tarihsel Bağlam ve Anlamı

Av sahneleri, Roma mozaik sanatında sıkça karşılaşılan aristokratik bir tema olup, elit kesimin gücünü, cesaretini ve doğa üzerindeki hakimiyetini simgelemektedir. Bu tür tasvirler, avlanmanın yalnızca bir hayatta kalma biçimi değil, aynı zamanda statü ve soyluluk göstergesi olarak değerlendirildiğini göstermektedir.

Bu mozaikteki kompozisyon, antik avcılık kültürünü anlatmanın yanı sıra mitolojik unsurlar da içermektedir. Antik dönemde av sahneleri, avcı tanrılar Artemis (Diana) ve Apollon ile ilişkilendirilmiştir. Roma geleneğinde, av, tanrılara bir adak sunma ritüeliyle de bağlantılı olabilir. Dionysos'un takipçileri olan satirler ve nympheler bazen av sahnelerinde betimlenerek, doğayla iç içe olan tanrısal varlıkların avcılığı kutsal bir ritüel olarak gördüklerini gösterir.

Bu mozaikte giyimdeki Helenistik unsurlar ve sahnelerdeki güçlü kompozisyon anlayışı, Antakya'nın Roma ve Doğu kültürlerinin birleştiği bir sanat merkezi olmasının izlerini taşımaktadır. Figürlerin sert duruşları ve av sahnesindeki düzenleme, Part ve Pers sanatından esinlenmiş olabilir, bu da Antakya'nın kültürel çeşitliliğini ve sanatsal üretimdeki melez karakterini ortaya koymaktadır.

3.6.3. Bulunduğu Kazı Bölgesi ve Sergilendiği Müze

Worcester Av Sahnesi Mozaiği, 1930'lu yıllarda Princeton Üniversitesi tarafından Antakya'daki Defne bölgesinde yapılan kazılar sırasında ortaya çıkarılmıştır. Burası, Roma döneminde aristokrat sınıfa ait lüks villaların bulunduğu bir yerleşim alanı olup, mozaik sanatında ileri tekniklerin uygulandığı önemli bir bölge olarak bilinmektedir.

Bugün, mozaik ABD'deki Worcester Sanat Müzesi'nde sergilenmektedir. Mozaik, müzenin Roma sanat koleksiyonunda merkezi bir konumda yer almakta ve

Antakya'nın zengin mozaik geleneğini yansıtan önemli bir örnek olarak değerlendirilmektedir.

3.7. Ktisis Mozaïği

Resim 9 Ktisis Mozaïği

3.7.1. Sanatsal ve Teknik Özellikler

Ktisis Zemin Mozaïği, M.S. 5. yüzyıla tarihlenen ve Antakya'da keşfedilen önemli bir eserdir. Yaklaşık 2,7 x 2,7 metre boyutlarında olan bu mozaik, mermer ve kireçtaşı tesserae kullanılarak oluşturulmuştur.

Merkezde yer alan "Ktisis" figürü, inşa ve kuruluş kavramlarını kişileştiren bir kadın tasviridir. Bu figür, dönemin sanatsal anlayışını ve toplumsal değerlerini yansıtan önemli bir ikonografik unsurdur. Elinde bir ölçüm aleti veya cetvel tutarak tasvir edilmesi, mimarlık ve şehir planlamasıyla olan bağlantısını vurgulamaktadır.

Çevresinde yer alan geometrik desenler ve bordür süslemeleri, dönemin mozaik sanatında yaygın olarak kullanılan estetik anlayışı yansıtmaktadır.

3.7.2. Tarihsel Bağlam ve Anlamı

"Ktisis", Yunanca'da "kuruluş", "yaratılış" veya "inşa" anlamına gelir. Bu mozaikte soyut bir kavramın insan figürüyle temsil edilmesi, Geç Antik Dönem sanatında yaygın bir yaklaşımı yansıtmaktadır.

Elinde tuttuğu ölçüm aracı, inşaat süreçlerini ve mimari projelerin planlanmasını simgeleyen önemli bir detaydır. Bu tür sanatsal tasvirler, özellikle Roma döneminde toplumun inşa faaliyetlerine ve kentleşmeye verdiği önemi vurgulamaktadır. Bu mozaik, şehrin gelişimini ve mimari projelerini onurlandıran bir eser olarak değerlendirilir. Aynı zamanda, Bizans döneminde kişileştirilmiş alegorik figürlerin sanatta yaygın olarak kullanılmasının bir örneğidir.

3.7.3. Bulunduğu Kazı Bölgesi ve Sergilendiği Müze

Ktisis Zemin Mozaïği, 1930'lu yıllarda Antakya'da gerçekleştirilen arkeolojik kazılar sırasında ortaya çıkarılmıştır. Antakya, Roma ve Bizans dönemlerinde önemli bir ticaret ve kültür merkezi olarak öne çıkmış, özellikle mozaik sanatıyla büyük bir üretim merkezi haline gelmiştir.

Mozaik, kazılar sonrasında ABD'deki Worcester Sanat Müzesi'ne taşınmış ve burada Antakya mozaik koleksiyonunun önemli bir parçası olarak sergilenmektedir. Bu mozaik, Geç Antik Çağ'da kentleşme ve mimari gelişmelerin sanata nasıl yansıdığını gösteren nadir örneklerden biri olarak kabul edilmektedir.

3.8. Mevsimler Mozaïği

Resim 10 Mevsimler Mozaïği

3.8.1. Sanatsal ve Teknik Özellikler

Mevsimler Mozaïği, MS 325-330 yılları arasına tarihlenen ve Antakya'nın Defne (Harbiye) bölgesindeki Konstantin Villası'nda bulunmuştur. 6 x 5 metre boyutlarında olan bu mozaik, mermer ve kireçtaşı tesserae kullanılarak işlenmiştir.

Mozaïğin kompozisyonunda, mevsimler alegorik figürlerle tasvir edilmiş olup mozaïğin çevresi av sahneleriyle süslenmiştir. Mevsimlerin sürekliliği ve döngüselliğini vurgulayan bu tasvirler, doğanın yenilenmesini ve bereketi sembolize eden sahnelerle tamamlanmıştır. Ayrıca üzüm bağları, altın sarmaşıklar ve çiçek motifleri gibi unsurlar da yer almaktadır. Eserin bordürlerinde köylüler, çobanlar ve tarımsal üretimi temsil eden figürler yer almaktadır.

3.8.2. Tarihsel Bağlam ve Anlamı

Roma mozaik sanatında mevsimlerin temsili, doğanın döngüsellliğini ve zamanın geçişini simgeleyen önemli bir ikonografik yorumdur. Antik dünyada, her mevsim bir tanrı veya kişileştirilmiş figür aracılığıyla betimlenerek, tarımsal üretimin sürekliliği ve kozmik düzenin devamlılığı anlatılmıştır.

Bu mozaikte av sahnelerinin kullanımı, Roma aristokrasisi için avcılığın sadece bir spor değil, aynı zamanda soyluluk ve otoritenin göstergesi olduğunu yansıtmaktadır. Ayrıca, Dionysos kültü ile ilişkilendirilen üzüm bağları ve üzüm hasadı sahneleri, şarap üretimi ve tarımsal bolluk temasıyla bağlantılıdır.

Antakya'nın Roma İmparatorluğu'nun doğu eyaletlerinden biri olması sebebiyle bu tür eserlerde -özellikle mozaiklerde- Helenistik dönemin izlerini ve doğu motiflerini sıkça görmekteyiz. Bu bakımdan Mevsimler Mozaïği Roma'nın sanatsal üretiminde bölgesel etkilerin nasıl sentezlendiğini gösteren önemli bir örnektir.

3.8.3. Bulunduğu Kazı Bölgesi ve Sergilendiği Müze

1935 yılında Antakya'nın Defne (Harbiye) bölgesinde yapılan kazılar sırasında keşfedilen mozaik, 1939 yılında Louvre Müzesi'ne götürülerek burada sergilenmeye başlanmıştır. Günümüzde, müzenin Antik Roma koleksiyonunda önemli bir parça olarak yer almaktadır.

3.9. Anka Kuşu Mozaïği

Resim 11 Anka Kuşu Mozaïği

3.9.1. Sanatsal ve Teknik Özellikler

Anka Kuşu Mozaïği, MS 5. yüzyılın sonlarına tarihlenen ve Antakya'nın Defne (Harbiye) bölgesinde bulunan önemli bir mozaiktir. Yaklaşık 4,5 x 4,5 metre boyutlarındadır ve detaylı işçiliğiyle dikkat çeker.

Mozaïğin merkezinde, görkemli bir şekilde tasvir edilmiş Anka kuşu (Phoenix) yer alır. Kuş, kanatlarını genişçe açmış, tüy detayları ince bir işçilikle işlenmiştir. Eserin çevresi, dikkat çekici biçimde tasvir edilen kanatlı dağ keçileri ile çevrelenmiştir. Bu figürler, renkli mermer, kireçtaşı ve cam tesserae kullanılarak özenle yerleştirilmiştir. Mozaikte ayrıca bitkisel motifler, özellikle üzüm salkımları ve sarmaşık desenleri göze çarpar.

3.9.2. Tarihsel Bağlam ve Anlamı

Anka kuşu, birçok kültürde ölüm, yeniden doğuş ve ölümsüzlük sembolü olarak kabul edilmektedir. Roma döneminde ise bu figür, özellikle Hristiyan ikonografisinde yeniden diriliş inancının simgesi haline gelmiştir.

Mozaïğin dikkat çeken unsurlarından biri, Anka kuşunun etrafında betimlenen kanatlı dağ keçileridir. Bu figürler, Sasani dönemi ikonografisinden ilham alınmış olup, bereket, doğurganlık ve doğanın sürekliliği ile ilişkilendirilir. Kanatlı keçiler, aynı zamanda Roma sanatında tanrılarla ilişkili koruyucu figürler olarak da bilinir. Bu durum, Antakya'nın hem Roma hem de Doğu kültürlerinden beslenen kozmopolit yapısını yansıtır.

Mozaikte yer alan kantharos⁶ figürü, şarap ve bereket tanrısı Dionysos kültü ile ilişkilendirilir. Bu motif, yaşam döngüsü ve doğanın yenilenmesiyle bağlantılıdır. Anka kuşunun bu kompozisyondaki merkezi konumu, ruhun sonsuz yolculuğu ve hayatın döngüselliliği fikrini vurgular.

⁶ Kantharos: İki kulplu içki kabı

3.9.3. Bulunduğu Kazı Bölgesi ve Sergilendiği Müze

1934 yılında, Antakya'nın Defne (Harbiye) bölgesinde yapılan kazılar sırasında gün yüzüne çıkarılmıştır. Mozaığın bulunduğu bölge, Roma döneminde zengin villaların yoğunlaştığı ve mozaik sanatının geliştiği önemli bir yerleşim alanıydı. Bugün Hatay Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen hem de yurt dışına kaçırılan eserlerin yüksek bir çoğunluğu bu bölgeden çıkarılmıştır.

1936 yılında Fransa'ya taşınan eser, günümüzde Louvre Müzesi'nin Antik Dönem Koleksiyonu'nda sergilenmektedir.

3.10. Oinos Akşam Yemeği Mozaïği

Resim 12 Oinos Akşam Yemeği Mozaïği

3.10.1. Sanatsal ve Teknik Özellikler

Baltimore Oinos Akşam Yemeği Mozaïği, MS 4. yüzyılın sonlarına tarihlenen ve Antakya yakınlarında bulunmuştur. 3,8 x 3,2 metre ölçülerinde olan bu mozaik, dönemin sosyal yapısı ve sanatsal gelişmişlik seviyesinin önemli örneklerindedir.

Mozaïğin merkez sahnesinde, bir grup figürün katıldığı şarap ziyafeti (oinos) betimlenmiştir. Figürlerin çevresi, özenle işlenmiş asmalar, sarmaşık motifleri ve geometrik desenlerle çerçevelenmiştir. Doğal taş tesserae kullanılarak elde edilen renk geçişleri, sahneye derinlik ve hareket hissi katar. Ayrıca, ışık-gölge oyunları ile figürlere hacim kazandırılmıştır.

3.10.2. Tarihsel Bağlam ve Anlamı

Mozaik, Antik Roma kültüründe önemli bir yeri olan symposion (ęarap ziyafeti) geleneğini temsil eder. Sadece bir eğlence sahnesi değil, aynı zamanda elit yağam tarzını ve toplumsal statüyü yansıtan bir simgedir.

Mozaikn odak noktasında yer alan ęarap tasviri, Dionysos kültü ile yakından iliğkilidir. Dionysos, yalnızca ęarap ve eğlence tanrısı değil, aynı zamanda bereket, dönüşüm ve ölümsüzlük kavramlarını temsil eder. Bu nedenle mozaik, günlük yağamın ötesine geçerek mitolojik ve ritüel bir anlam tağır.

ęarap motifleri, aynı zamanda ölümden sonra yağam inancıyla da iliğkilendirilebilir. Antik Roma'da ęarap, ruhun saflığına ve yeniden doğuşuna iğaret eden bir sembol olarak görülürdü. Bu bağlamda mozaik hem dünyevi bir ziyafeti hem de spiritüel bir anlam katmanını yansıtır.

3.10.3. Bulunduğu Kazı Bölgesi ve Sergilendiği Müze

Antakya'daki arkeolojik kazılar sırasında keşfedilmiştir. Bölge, Roma döneminde sanatsal ve kültürel açıdan önemli bir merkezdi. Günümüzde yine Antakya'dan götürülen eserlerle birlikte ABD'deki Baltimore Sanat Müzesi'nde sergilenmektedir.

SONUÇ

Bu çalışma kapsamında, Antakya'nın kayıp mozaikleri sanat tarihi ve kültürel diplomasi perspektifinden değerlendirilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinden Hatay'ın Türkiye'ye katılım sürecine kadar uzanan dönemde gerçekleştirilen arkeolojik kazılar sonucunda gün yüzüne çıkarılan mozaiklerin önemli bir kısmı yurt dışına taşınmıştır. Söz konusu eserler, Antakya'nın zengin kültürel mirasını temsil eden sanat yapıtları olmanın ötesinde, bölgenin tarihsel ve politik dönüşümlerinin de izlerini taşımaktadır.

Mozaikler, Roma ve Bizans dönemlerinin sanatsal anlayışını yansıtan figüratif kompozisyonlar, mitolojik sahneler ve günlük yaşam betimlemeleriyle dikkat çeker. İncelenen eserlerde kült sahneleri, av sahneleri, mitolojik figürler ve ziyafet temaları gibi çeşitli ikonografik unsurlar ön plana çıkmaktadır. Bu mozaikler, Antakya'nın kültürel çeşitliliği, sanatsal üretkenliği ve dönemler arası geçişleri anlamak için önemli birer veri kaynağıdır.

Eserlerin yurt dışına çıkarılması, dönemin siyasi koşulları ve kazı politikalarıyla doğrudan ilişkilidir. Özellikle Fransız mandası döneminde yapılan arkeolojik çalışmalar, manda dönemi geçici siyasi oluşumlarıyla oluşturulan anlaşmalar çerçevesinde yürütülmüş; ancak eserlerin korunması ve aidiyeti konularında diplomatik sorunlar da doğurmuştur. Bu durum, kültürel mirasın yalnızca sanatsal değil, aynı zamanda siyasi ve hukuki bir mesele olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda, eserlerin korunması ve iadesi için uluslararası hukuk ve kültürel diplomasi çerçevesinde etkin politikalar geliştirilmesi gereklidir. UNESCO Kültürel Miras Sözleşmesi kapsamında yapılacak başvurular, eserlerin iadesi için hukuki bir zemin oluşturabilir. Bunun yanı sıra, eserlerin dijital ortama aktarılması ve üç boyutlu replikalarının üretilmesi, kültürel mirasın daha geniş kitlelere ulaştırılması açısından

önemlidir. Bu tür dijital arşiv çalışmaları hem akademik araştırmalara katkı sağlar hem de kamuoyunda farkındalık oluşturur.

Sonuç olarak, Antakya mozaikleri yalnızca estetik değeri olan sanat eserleri değil, aynı zamanda tarihsel hafızanın önemli tanıklarındır. Bu eserlerin korunması, tanıtılması ve gelecek kuşaklara aktarılması, kültürel mirasın sürdürülebilirliği açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu doğrultuda, akademik araştırmaların, diplomatik girişimlerin ve toplum bilincinin güçlendirilmesi, kültürel mirasın korunması için temel unsurlar arasında yer almaktadır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- AVŞAR, Z., KÜÇÜKYILMAZ, M. M., (2024), *Hatay Devleti Resmi Gazetesi, Cilt 1, Basın İlan Kurumu.*
- AVŞAR, Z., KÜÇÜKYILMAZ, M. M., (2024), *Hatay Devleti Resmi Gazetesi, Cilt 2, Basın İlan Kurumu.*
- DAĞISTAN, A., SOFUOĞLU, A., (2005), *Belgeler Işığında Bağımsız Hatay Devleti'nin Kuruluşu ve Türkiye, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt XXI, Sayı 62.*
- DUNBABIN, K. M. D., (1999), *Mosaics of the Greek and Roman World, Cambridge University Press.*
- GIORGI, A. U. De & EGER, A. A., (2021), *Antioch: A History, Princeton University Press.*
- KONDOLEON, C., (2000), *Antioch: The Lost Ancient City, Princeton University Press.*
- LEVI, D., (1947), *Antioch Mosaic Pavements, Princeton University Press.*
- TEKİN, M., (1993), *Hatay Tarihi, Hatay Turizm Kültür ve Sanat Vakfı.*
- TEKİN, M., (2009), *Hatay Devleti Millet Meclisi Zabıtları, Atatürk Araştırma Merkezi.*
- YÜKSELEN, C., TEKİN, M., (1998), *Hatay: Türkiye Cumhuriyeti'nin Yetmiş Beş Yılı, Hatay Valiliği (Ajans-Türk).*

MAKALELER VE TEZLER

- Filistin'de Sömürgeciliğin Arkeolojik Boyutu, (2024), *Filistin Araştırma Fonu'nun Kuruluşu ve Siyonizm Üzerindeki Etkileri.*
- Fransız Manda Dönemini 'İçeriden' Hatırlamak, (2024), *Hatay'da Bir Sözlü Tarih Çalışması.*
- Hatay Devleti ve Anavatana Katılması, (2024), *Hatay'ın Türkiye ile Birleşme Süreci Üzerine İnceleme.*
- Hatay Vilayeti Kurulması, (2024), *Hatay'ın Vilayet Statüsüne Geçişi Üzerine Bir Değerlendirme.*
- Hatay Vilayetinde Prehistoriya, (2024), *Hatay ve Çevresinde Tarih Öncesi Dönemler.*

KARA, A., (2005), *Antakya ve Çevresi Hakkında Yapılan Çalışmalar*, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 3, Sayı 6, s. 733-752.

Mondros'tan Ankara Antlaşması'na İskenderun-Antakya Bölgesinin Durumu, (2024), *İşgaller ve Türk Direnişi Üzerine Bir Analiz*.

Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi, (2011-2013), *Hatay Mozaikleri Üzerine Yeni Bulgular*.

YAMAÇ, M., (2024), *Fransa'nın Manda Döneminde Arkeolojik Faaliyetleri ve ABD'nin Hatay'dan Kazı Talebi*, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt 64, Sayı 2, DOI: 10.33171/dtcjournal.2024.64.2.6.

WEB SAYFALARI (MÜZE VE DİJİTAL KOLEKSİYONLAR)

RISD MUSEUM, (15.12.2024), *Floor Mosaic Fragment Depicting Bacchus*, erişim adresi: <https://risdmuseum.org/art-design/collection/floor-mosaic-fragment-depicting-bacchus-40195>

WORCESTER ART MUSEUM, (20.12.2024), *Mosaic of Women's Funerary Banquet*, erişim adresi: <https://worcester.emuseum.com/objects/5275/worcester-hunt-floor-mosaic>

LOUVRE MUSEUM, (25.12.2024), *Seasons Mosaic* ve *Phoenix Mosaic*, erişim adresi: <https://collections.louvre.fr/>

BALTIMORE MUSEUM OF ART, (30.12.2024), *Oinos Symposium Mosaic*, erişim adresi: <https://artbma.org>

UNIVERSITY OF CHICAGO, (05.01.2025), *Antioch on the Orontes*, erişim adresi: <https://voices.uchicago.edu/ochre/project/antioch-on-the-orontes/>

ANAMED, (07.01.2025), *Antioch on the Orontes: Early Explorations in the City of Mosaics*, erişim adresi: <https://anamed.ku.edu.tr/en/antioch-on-the-orontes-early-explorationsin-the-city-of-mosaics/>

BALTIMORE MUSEUM OF ART ARCHIVES, (10.01.2025), erişim adresi: <https://archives.artbma.org/subjects/147>

PRINCETON UNIVERSITY ART MUSEUM, (15.01.2025), *Antioch Through the Ages*, erişim adresi: <https://artmuseum.princeton.edu/story/antioch-through-ages>

BRITANNICA, (15.01.2025), *Western Architecture: Hellenistic Period*, erişim adresi: <https://www.britannica.com/art/Western-architecture/Hellenistic-period>

PRINCETON UNIVERSITY NEWS, (20.01.2025), *Uncovering Antioch*, erişim adresi: <https://www.princeton.edu/news/2018/11/01/uncovering-antioch>

ANTIOCH RECOVERY PROJECT, (25.01.2025), erişim adresi:
<https://www.antiochrecoveryproject.org/>

PRINCETON UNIVERSITY, (30.01.2025), *Antioch Excavation Archives*, erişim
adres: <https://www.princeton.edu/~visres/rp/popCEA.html>

ÖZET

Bu çalışma, Antakya'nın tarihi ve sanatsal mirasının önemli bir bölümünü oluşturan kayıp mozaiklerin, sanat tarihi ve kültürel diplomasi perspektifinden incelenmesini amaçlamaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminden Hatay'ın Türkiye'ye katılım sürecine kadar, özellikle Fransa, İngiltere ve ABD'nin bölgedeki arkeolojik faaliyetleri incelenmiş, bu süreçte mozaiklerin nasıl keşfedildiği, yurt dışına taşındığı ve bugün dünya müzelerine dağıldığı bilinmektedir. Çalışma, tarihi belgeler, kazı raporları, dönemin gazete ve mecmuaları ayrıca diplomatik yazışmalar ışığında, bu eserlerin sanatsal ve teknik özelliklerini analiz etmekte ve eserlerin kültürel miras kapsamındaki önemini vurgulamaktadır.

Fransa'nın manda yönetimi altında bölgedeki etkinliği ve ABD'nin kazı imtiyazları, Antakya'nın mozaiklerinin günümüzdeki durumunu anlamak için kilit unsurlar olarak ele alınmıştır. Ayrıca, Türkiye'nin bu eserlerin iadesi konusundaki çabaları ve kültürel diplomasi süreçleri değerlendirilmiştir. Araştırma, kayıp mozaiklerin geçmişten günümüze yolculuğunu aydınlatarak, bu eserlerin hem yerel hem de küresel bağlamda taşıdığı anlamı objektif bir şekilde ortaya koymayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Antakya Mozaikleri, Kültürel Diplomasi, Eser Kaçakçılığı, Manda Yönetimi, Arkeoloji

ABSTRACT

This study aims to examine “The Lost Mosaics Of Antioch, Which Constitute A Significant Part Of The City's Historical And Artistic Heritage, From The Perspectives Of Art History And Cultural Diplomacy” The archaeological activities conducted by France and the United States in the region, from the late Ottoman period to the incorporation of Hatay into Turkey, are analyzed. The discovery, removal, and distribution of these mosaics to museums worldwide are explored. Through historical documents, excavation reports, and diplomatic correspondences, the study analyzes the artistic and technical features of these artifacts and highlights their importance within the context of cultural heritage.

France’s influence during the Mandate period and the excavation privileges granted to the United States are key elements in understanding the current status of Antioch's mosaics. Furthermore, Turkey’s efforts to reclaim these artifacts and the processes of cultural diplomacy are evaluated. This research sheds light on the journey of the lost mosaics from past to present, revealing their significance in both local and global contexts.

Keywords: Antioch Mosaics, Art History, Cultural Diplomacy, Archaeology, Artifact Smuggling, Mandate Period